

A mássalhangzók egymásra hatása (II.)

Darnay László

Ha a *gy* és *ny* végű igékhez *j*-vel kezdődő tárgyas ragozású igerag (-*ja*, -*juk*, -*játok*, -*ják*), vagy a felszólító mód *j* jele járul, a kiejtésben a *j* hasonul az előtte levő hanghoz: *hagyja* - *haggya*, *hagyjátok* - *haggyátok*, *fagyjon* - *faggyon*, *hunyja* - *hunnya*.

Az *l* és *ll* végű igék *j*-vel való találkozásánál az *l* hasonul a *j*-hez: *növelj* - *növejj*, *ítéljék* - *ítéjjék*, *álljon* - *ájjon*, *lövelljen* - *lövejjen*.

Az írásban jelölt teljes hasonulásnak három fajtája van. Ezek az egyes névszók, igék és névmások esetében mutatkozó hasonulások.

Összeolvadás akkor jön létre, ha két egymás mellett álló mássalhangzó helyett egy harmadikat ejtünk. Az egymás mellett álló két betű közül az egyiket sem mondjuk ki, hanem helyettük egy harmadikat. Magánhangzók közötti helyzetben hosszú mássalhangzót (*tudja* - *tuggya*), mássalhangzó mellett rövid mássalhangzót (*földje* - *fölgye*). A két mássalhangzó kölcsönösen hat egymásra. Ezt sem jelöljük írásunkban.

Ha a *t*, *d* és *n* végű igékhez *j*-vel kezdődő személynél (-*ja*, -*juk*, -*jük*, -*játok*, -*ják*), vagy a (*t* végű igék kivételével) felszólító mód *j* jele járul, a kiejtésben a mássalhangzók összeolvadnak: *mártja* - *mártya*, *látják* - *lättyák*, *mondjuk* - *mongyuk*, *adják* - *aggyák*, *szánjátok* - *szánnyátok*, *unják* - *unnyák*.

Ha *t*, *d*, *n* végű névszókhoz *j*-vel kezdődő birtokos személynél (-*ja*, -*je*, -*juk*, -*jai*, -*jaik*, -*jeik*) járul, szintén tapasztaljuk az összeolvadást: *fürtje* - *fürtye*, *flörtjük* - *flörtyük*, *padja* - *paggya*, *kardjaik* - *kargyaik*, *kínjuk* - *kínnyuk*, *jázminja* - *jázminnya*.

Ha a *t*, a *d*, a *gy* betű írásban az *sz* mellé kerül, ejtésben helyettük *cc*-t hallunk: *futsz* - *fucc*, *tuksz* - *tucc*, *egyszer* - *eccer*. A *t*, *d*, *gy* az *s* betű mellett *cs* vagy *ccs* hanggá olvad össze: *költség* - *kölcség*, *barátság* - *baráccság*, *bolondság* - *boloncság*, *vadság* - *vaccság*, *magyság* - *naccság* vagy *natyság*.

A *t* végű igék felszólító alakjaiban, ha nem is leíró, de történeti szempontból van összeolvadás.

Ha a *t* előtt rövid magánhangzó van, akkor hosszú *ss* hangot írunk is és ejtünk is. Például *alkot* - *alkoss*, de ilyen a *lát* - *láss* és a *bocsát* - *bocsáss* is.

Ha a *t* előtt mássalhangzó vagy hosszú magánhangzó áll, a felszólító mód jele *s*-sé alakul át, és a *j* módjel és a *t* együttesen *cs*-nek, illetve *ccs*-nek ejtődik: *ejts* - *ejcs*, *feszíts* - *fesziccs*.

A szavak kiejtése szempontjából **rövidülésről** akkor beszélünk, amikor egy hosszú és egy rövid mássalhangzó kerül egymás mellé. Ilyenkor a hosszút is rövidnek ejtjük, és persze az írásban ezt nem jelöljük. Például: *jobbra* - *jobra*, *varrt* - *vart*, *álltam* - *áltam*, *parttalan* - *partalan*, *arccal* - *arcal*, *hadd sírjon* - *had sírjon*.

Ha három vagy több különböző mássalhangzó kerül egymás mellé, akkor többnyire a középsőt - amely leginkább a *t* vagy a *d* - nem ejtjük a beszédben. Ezt a **mássalhangzó-kiesést** vagy **-kive-tést** írásunkban nem tükröztetjük. Ez a jelenség általában más hangváltás (részleges vagy teljes hasonulás) kíséretében következik be. Például: *mindnyájan* - *minnyájan*, *mond meg* - *mom meg* (teljes hasonulás), *csukd be* - *csug be*, *kösd be* - *közs be* (zöngéesség szerinti részleges hasonulás), *most sincs* - *mos sincs*.

A *t* végű igéktől eltérően viselkednek az *sz* és az *sz* végű igék. Felszólító módjukban kiesik a *t*, és a bekövetkező teljes hasonulást nem csak a beszédben érzékeltetjük, de az írásképpen is megjelenítjük: *fest* - *fessen*, *oszt* - *osszam*.

Számos esetben egyszerre többféle hangtörvény is érvényesül. A *kösd meg* - *közs meg*, *mindnyájan* - *minnyájan*, *gyöngytyúk* - *gyöntyúk* szavakban a hasonulás mellett ott a kivetés. A *játssza* szóban a *t*-ből és *sz*-ből *cc*-t ejtünk (összeolvadás), az *sz* és *j* hangból *lessz* írásban az *ssz* (teljes hasonulás).

A *ronggyal* szó hosszú *ggy*-je teljes hasonulásból keletkezik (*rongy+val*), közben ejtésben rövidül a *ggy* az előtte álló *n* miatt, és ez az *n* pedig *ny*-nyé módosul (hasonul) a mögötte álló *gy* miatt: *ronny-gyal*.

A *patakzzanak* igében is három hangtörvény mutatkozik: A zöngétlen *k*-t felváltja a zöngés *g*, a *j* felszólító módjel hasonul *z*-vé, és a *zz* megrövidül (kiesik az egyik a szomszédos mássalhangzó miatt. Így ejtjük: *patagzanak*).